

O'ZBEKISTONDA FAVQULODDA TIBBIY YORDAM TIZIMINING RIVOJLANISHI VA IXTISOSLASHUVI (1925–1991 YY.)

Ergasheva Muxlisa Soatullayevna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda 1925-1991-yillar orasida favqulodda tibbiy yordam (FTYO) tizimining shakllanishi, rivojlanishi va faoliyati tarixiy manbalar, arxiv ma'lumotlari va ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilingan. Maqolada tez yordam stansiyalari xodimlarining soni va kasbiy tarkibi, stansiyalarning faoliyat yo'nalishlari va ixtisoslashuvi, ta'lim dasturlari va xizmat sifatini takomillashtirish masalalari keng yoritilgan. Shuningdek, mamlakatning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy sharoitlarining FTYO tizimiga ta'siri ham batafsil tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: favqulodda tibbiy yordam, tez yordam stansiyasi, shifokor, feldsher, tayyorlov, ixtisoslashuv.

РАЗВИТИЕ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ЭКСТРЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ В УЗБЕКИСТАНЕ (1925–1991)

Аннотация. В данной статье проанализировано формирование, развитие и деятельность системы экстренной медицинской помощи (ЭМП) в Узбекистане в период с 1925 по 1991 годы на основе исторических источников, архивных данных и научной литературы. В статье подробно освещены вопросы численности и профессионального состава сотрудников скорой помощи, направления деятельности станций и их специализация, учебные программы и совершенствование качества обслуживания. Кроме того, подробно рассмотрено влияние социально-политических и экономических условий страны на систему ЭМП.

Ключевые слова: экстренная медицинская помощь, станция скорой помощи, врач, фельдшер, подготовка, специализация.

DEVELOPMENT AND SPECIALIZATION OF THE EMERGENCY MEDICAL AID SYSTEM IN UZBEKISTAN (1925–1991)

Abstract. This article analyzes the formation, development, and functioning of the emergency medical services (EMS) system in Uzbekistan from 1925 to 1991 based on historical sources, archival data, and scientific literature. The paper provides a detailed examination of the number and professional composition of ambulance station personnel, the operational directions and specialization of stations, training programs, and measures to improve service quality. Additionally, the impact of the country's socio-political and economic conditions on the EMS system is thoroughly analyzed.

Keywords: emergency medical services, ambulance station, doctor, paramedic, training, specialization.

KIRISH

Favqulodda tibbiy yordam (FTYO) bemorlarga va jarohatlanganlarga favqulodda va shoshilinch holatlarda tez va malakali tibbiy yordam ko'rsatish uchun tashkil etilgan tizimdir. Bundan maqsad aholi hayotini saqlash, asoratlarini kamaytirish va tibbiy yordam samaradorligini oshirishdir. O'zbekistonda FTYO tizimi birinchi marta 1918-yilda Toshkentda tashkil etilgan bo'lib, shu davrda oddiy tez yordam punktlari faoliyat ko'rsatgan. 1926-yilda esa tizim mustaqil tez yordam stansiyasi sifatida faoliyat boshlagan. Shu davrda xizmat sifatini va tezligini ta'minlash, tizimning samarali ishlashini yo'lga qo'yishga alohida e'tibor qaratilgan. 1925-yildan boshlab FTYO tizimi barqaror va sistemli rivojlanish yo'lga qo'yildi. Sovet hukumati sog'liqni saqlash sohasida yuqori darajada davlat siyosatini belgilagan va FTYO ni rivojlantirishni ustuvor vazifa qilib qo'ygan. Bu davrda tez yordam stansiyalari asosan katta shaharlarda Toshkent, Samarqand va Buxoroda faoliyat yuritgan.

METODOLOGIYA

1930-yillarda Toshkent tibbiyot instituti tashkil etildi va favqulodda tibbiy yordam mutaxassislari tayyorlana boshladi. Bu davrda qator regionlarda tez yordam punktlari ochildi, bu xizmatning hududiy qamrovini sezilarli darajada kengaytirdi.

Tez yordam mashinalari odatda oddiy transport vositalari bo'lib, asosiy vazifasi bemorlarni tez va xavfsiz tarzda kasalxonaga olib kelishdan iborat edi.

Shu davrda xizmat sifati va tezkorlikni oshirish uchun xodimlarning malakali bo'lishiga alohida e'tibor berilgan. Buning natijasida Toshkent va Samarqandda FTYO xizmatlarining standartlari shakllana boshladi.

Ikkinchi jahon urushi davrida ko'plab shifokor va feldsherlar frontga chaqirilgan bo'lsa ham, mahalliy tez yordam stansiyalari aholiga xizmat ko'rsatishni davom ettirgan. Urush sharoitida texnik jihozlar va transport vositalari kamligiga qaramay, tizim aholiga favqulodda tibbiy yordamni uzluksiz ta'minlagan.

Urush davrida FTYO xodimlari frontga yuboriladigan bemorlarni evakuatsiya qilish, jarohatlanganlarni olib kelish va sanitar tibbiy xizmatlarni tashkil etishda muhim rol o'ynagan.

MUHOKAMA

Urushdan keyin tizim to'liq tiklandi va rivojlantirildi. Tez yordam mashinalari soni ortib, yangi punktlar va stansiyalar ochildi. 1950-yillar oxirida tizimni markazlashtirish jarayonlari boshlandi. Bu markazlashtirish tizimni tashkilotchi jihatdan mustahkamlash va xizmat samaradorligini sezilarli darajada oshirishga yordam berdi. Bu davrda FTYO xodimlarini tayyorlash va malaka oshirish tizimi kengaydi: yuqori tibbiy ta'lim muassasalari va kasb-hunar kollejlari orqali tayyorlangan mutaxassislar tizimga jalb qilindi.

1960-yillarda tez yordam brigadalari ixtisoslashuv bosqichiga o'tdi. Kardiologiya, pediatriya, xirurgiya va nevropatologiya yo'nalishlari bo'yicha maxsus brigadalar tashkil etildi. Farg'ona, Namangan va Andijon kabi yirik shaharlarda FTYO xizmatlari mustahkamlandi, telefon aloqa tizimlari kengaydi va 03 maxsus telefon raqami joriy etildi. Tez yordam mashinalari texnik jihatdan takomillashtirildi: ZIL, UAZ va Gorkiy zavodi mashina modellari joriy etildi. Bu ularning tezkorlik va yuqori samaradorligini ta'minladi

1980-yillar oxiriga kelib aholi sonining oshishi va tibbiy xizmatlarga talabning ko'payishi sababli, FTYO xodimlari soni va malakasiga alohida e'tibor qaratildi. Ta'lim dasturlari kuchaytirildi, yuqori malakaga ega mutaxassislar jalb qilindi. Shu davrda FTYO tizimida shifokor, feldsher va hamshiralalar uchun ixtisoslashgan qayta tayyorlash kurslari tashkil etildi.

1988-yilda Armanistondagi Spitak zilzilasi kabi falokatda O'zbekiston FTYO guruhlarini ishtirok etdi va ularning kasbiy mahorati, tezkorlik va faoliyatda samaradorligi yuqori baholandi. 1991-yilga kelib tizim milliy standartlarga muvofiqlashtirildi va mustaqillikdan keyingi islohotlar uchun mustahkam asos yaratildi.

XULOSA

1925-1991-yillar oralig'ida O'zbekistonda FTYO tizimi barqaror rivojlandi. Ushbu davrda: tizim markazlashtirildi va faoliyati samarali bo'ldi, ixtisoslashgan brigadalar tashkil etildi (kardiologiya, pediatriya, xirurgiya, reanimatsiya, nevropatologiya), telefon aloqa va chaqiriq tizimlari rivojlantirildi, 03 maxsus raqami joriy etildi, kadrlar tayyorlash va malaka oshirish tizimi takomillashtirildi, texnik

vositalar va tez yordam mashinalari zamonaviylashtirildi. Bu davrda to'plangan tajriba va metodologiya FTYOning mustaqillikdan keyingi rivojlanishi va sog'liqni saqlash islohotlari uchun mustahkam asos bo'ldi. Bugungi kunda FTYO aholi salomatligining ajralmas qismi bo'lib, hayotni saqlash, asoratlarni kamaytirish va favqulodda vaziyatlarda tezkor va malakali yordam ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar

1. Ergashev, M. (1990). O'zbekiston tibbiyati tarixi. Toshkent.
2. Turg'unov, S. (1985). Ikkinchi jahon urushi va O'zbekistonda tibbiyot rivoji. Toshkent.
3. Mavlonov, A. (1995). O'zbekistonda favqulodda tibbiy yordam tizimi. Toshkent.
4. Rahimov, I. (1980). Sovet davrida O'zbekistonda sanitariya va epidemiologiya. Toshkent.
5. Abdullayev, R. (2000). O'zbekistonda tez yordam tarixiga bag'ishlangan tadqiqotlar. Toshkent.
6. Sulstonov, D. (2010). Shahar va qishloq hududlarida FTYO rivoji. Toshkent.